

Asia: VN/12528/2019

Lausuntopyyntö osallisuustyöryhmän vammaispalvelulainsäädännön uudistusta koskevista ehdotuksista

Lausunnonantajan tausta

1 Lausunnonantaja on

Järjestö

Mikä

Kehitysvammaisten Palvelusäätiö

Työryhmän ehdotukset kokonaisuutena

2. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevien palveluiden asiakasprosesseissa? (Raportin luku 2, s. 14-47)

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset perustelut

Kehitysvammaisten Palvelusäätiö pitää osallisuustyöryhmän ehdotuksia vammaisten henkilöiden osallisuuden vahvistamisesta heitä koskevien palveluiden asiakasprosesseissa lähtökohtaisesti kannatettavina. Katsomme, että ehdotuksilla voidaan osaltaan parantaa vammaisten henkilöiden asemaa sosiaalihuollon ja erityisesti vammaispalveluiden asiakkaina.

Pidämme kehitysvammaisten ja vastaavaa tukea tarvitsevien ihmisten osallisuuden näkökulmasta erittäin kannatettavana uuden vammaispalvelulain 3 §:n 3 momenttiin tehtyjä lisäehdotuksia, joiden mukaan vammaisella henkilöllä olisi oikeus käyttää hänelle soveltuvaa kommunikointikeinoa ja häntä olisi tarvittaessa tuettava tiedon saannissa sekä oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa. Kyseiset lisäykset toteuttavat YK:n vammaissopimuksen 12 artiklaan kuuluvaa vammaisen henkilön oikeutta tuettuun päätöksentekoon ja ovat omiaan vahvistamaan muun muassa kehitysvammaisten ihmisten osallisuutta heidän palveluitaan koskevissa asiakasprosesseissa.

Osallisuuden toteutumisen kannalta on tärkeää, että vammaispalvelulain jatkovalmistelussa lakiin sisällytetään tuetun päätöksenteon palvelu, johon vammaisella henkilöllä on subjektiivinen oikeus.

Osallisuustyöryhmä ehdottaa, että vammaispalvelulain 1 §:n 4 kohdassa säädettäisiin, että lain tarkoituksena olisi turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut. Tukiliitto katsoo, että vammaisen henkilön edun lisäämistä mukaan säännökseen voidaan pitää lähtökohtaisesti perusteltuna ratkaisuna. Kyseinen lisäys edellyttää kuitenkin sen varmistamista, että vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeudet sekä osallisuus heitä koskevien palveluiden asiakasprosesseissa toteutuvat myös silloin, kun arvioidaan henkilön etua.

YK:n vammaissopimuksen 12 artiklan 4 kohdan mukaan vammaisen henkilön oikeudellisen kelpoisuuden käyttöön liittyvissä toimissa tulee kunnioittaa henkilön oikeuksia sekä tahtoa ja mieltymyksiä. Myös vammaispalvelulain 1 §:n 4 kohdassa mainitun vammaisen henkilön edun arvioinnin tulee lähtökohtaisesti perustua vammaisen henkilön omaan tahtoon ja mieltymyksiin. Osallisuustyöryhmän ehdottamissa säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan näiltä osin, että vammaisen henkilön etua arvioitaessa on otettava huomioon ”myös hänen oma näkemyksensä siitä, mitkä vaihtoehdot ja toimintatavat parhaiten tukevat hänen etunsa toteutumista”. Tätä perustelujen kirjausta voisi vielä tiukentaa nykyisestä niin, että vammaisen henkilön tahto ja mieltymykset otetaan myös henkilön edun arvioinnissa huomioon siten kuin esimerkiksi YK:n vammaissopimus edellyttää.

Osallisuustyöryhmän ehdottamissa säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan lisäksi, että vammaisen henkilön edun arvioinnissa on tarvittaessa otettava huomioon henkilön perheen tai muiden läheisten näkemys asiasta. Myös perheenjäsenten tai muiden läheisten ihmisten näkemyksiä kuultaessa on varmistuttava siitä, että edun viimekätinen arviointi tapahtuu asiakasprosessissa vammaisen henkilön itsensä tarpeiden, tahdon ja mieltymysten pohjalta. Lapsen edun toteutumiseksi on puolestaan valittava se ratkaisu, joka asiaa laajasti arvioiden toteuttaa parhaiten vammaiselle lapselle turvattuja oikeuksia.

Tukiliitto korostaa, että vammaisten henkilöiden osallisuuden toteutuminen heidän palveluitaan koskevissa prosesseissa ei toteudu ilman vammaispalvelulain toimeenpanon huolellista suunnittelua ja riittävää resursointia sekä valvontaa. Vammaisten henkilöiden osallisuuden huomioiminen ja turvaaminen tulisi lisäksi sisällyttää sosiaalipalveluiden viranhaltijoiden ja työntekijöiden osaamisvaatimukseen.

Toteamme, että vaikka osallisuustyöryhmän ehdotukset voivat osaltaan vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevien palveluiden asiakasprosesseissa, kyseiset ehdotukset eivät vastaa, eivätkä ne työryhmän tehtävänannon rajauksen vuoksi voikaan vastata niihin keskeisiin osallisuuden ongelmiin, jotka liittyvät vammaisten henkilöiden elämänmittaisten ja pitkäaikaisten palveluiden kilpailuttamiseen julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain (1397/2016, hankintalaki) mukaisesti. Vammaisilla henkilöillä ei ole asianosaisasemaa eikä siten oikeussuojakeinoja käytettävissään hankinta-asioissa. Tätä on pidettävänä keskeisenä

oikeusturvaongelmana, jota ei voida ratkaista yksin vammaispalvelulain säännöksiin. Eduskunta tunnisti Ei myytävänä -kansalaisaloitetta käsitellessään tällaisten vammaispalveluiden kilpailuttamiseen liittyvät laajamittaiset ongelmat ja edellytti niihin puuttumista. Muun muassa sote-uudistusta toteutettaessa ja hankintalain muutostarpeita arvioitaessa tulee näin ollen ottaa huomioon ne keskeiset vammaisten henkilöiden oikeusturvaan ja vammaisten henkilöiden palveluiden laatuun liittyvät ongelmat, jotka aiheutuvat palvelujen kilpailuttamisesta.

Tämä asiantila on vastoin vammaisten henkilöiden perusoikeuksia, joista säädetään perustuslain 21 §:ssä. Samoin YK:n vammaisyleissopimuksen 13 artikla edellyttää, että ”sopimusosapuolet varmistavat vammaisille henkilöille oikeussuojan tehokkaan saavutettavuuden muiden kanssa”. Hankintalaki ei tätä oikeussuojan yhdenvertaista saavutettavuutta tarjoa vammaisille henkilöille suhteessa järjestäjä/tilaajaan ja palveluntuottajiin hankintalain mukaisissa hankintapäätöksissä.

Oikeuskäytäntö on osoittanut, että palvelujen kilpailutuksissa vammaisten asiakkaiden elämän keskeisiä avun ja tuen sekä palvelujen laadun heikkenemistä koskevat valitukset tulevat Markkinaoikeudessa yksi toisensa jälkeen hyläytyiksi sillä perusteella, että hankintalain (145§ ja 146 §) mukaan hankintaprosesseissa asianosaisia ovat vain palvelun järjestäjä ja palvelun tuottaja. Näin siitä huolimatta, että hankintapäätöksillä saattaa olla merkittävä vaikutus siihen saako asiakas jatkossa asiakassuunnitelmaan kirjattua palvelua tai täyttääkö palvelu sille asetetut vaatimukset esim. henkilökunnan resurssin, osaamisen, asumispalvelun laadun, kommunikaation saatavilla olevan tuen jne. osalta. Käsitteemme on, että tämä menettely rikkoo hallinnon lainalaisuuden sekä hyvän hallinnon periaatteita, jotka Suomen perustuslaissa on määrätty kansalaisten suojaksi viranomastoiminnalle. Tämän suojan kuuluisi koskea myös vammaisia kansalaisia.

Säädettäessä sote-palveluiden hankkimisesta yksityiseltä palveluntuottajalta on syytä todeta nimenomaisesti se, että yksityisiä palveluita on aina järjestettävä ja hankittava sellaisella tavalla, joka on hankittavan palvelun luonteeseen sopiva ja turvaa palvelun asiakkaiden oikeuksien toteutumisen. Esimerkiksi yksilöllisiin tarpeisiin perustuvia välttämättömiä ja usein elämänmittaisia vammaispalveluita, kuten vammaisten henkilöiden asumispalveluita, ei niiden luonteen vuoksi tulisi kilpailuttaa, vaan ne tulee hankkia ensisijaisesti asiakkaan omaan valintaan perustuvilla menettelyillä, kuten palvelusetelipalveluna tai henkilökohtaisella budjetilla taikka esimerkiksi julkisista hankinnoista annetun lain 110 §:n tarkoittamalla suorahankinnalla.

3. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin? (s. 14-47)

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset perustelut

Vammaispalvelulain tarkoitusta koskeva ehdotettu 1 § sisältää keskeisimmät Suomen perustuslain ja YK:n vammaisopimuksen periaatteet. Katsomme, että vammaispalvelulain 5 §:n 3 momentin

ehdotettu sanamuoto, jonka mukaan palvelujen järjestäjän on huolehdittava siitä, että vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset eri lakeihin perustuvat palvelut muodostavat vammaispalvelulain tarkoitusta toteuttavan yhtenäisen kokonaisuuden, on omiaan vahvistamaan vammaisten henkilöiden oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin.

Vammaispalvelulain 5 §:n 1 momenttiin ehdotetut lisäykset korostavat sosiaalihuoltolain (1301/2014) 38 § 3 momentin mukaista palvelujen pysyvyyden periaatetta, ja pidämme mainittuja lisäyksiä kannatettavina. Palveluiden pysyvyys on erityisen tärkeää muun muassa kehitysvammaisten ja vastaavaa tukea tarvitsevien, esimerkiksi autismikirjon diagnoosin omaavien ihmisten kannalta, joille arjen rutiinit ja niiden pysyvyys ovat henkilön toimintakyvyn kannalta hyvin tärkeitä.

Kannatamme vammaisen henkilön yksilöllisten tarpeiden vahvaa korostamista ehdotetulla tavalla vammaispalvelulain 5 §:n 2 momentissa. Muun muassa kehitysvammaisille ja vastaavaa tukea tarvitseville ihmisille suunnatuissa palveluissa keskeinen ongelma on usein vaihtoehtojen puute, mistä seuraa, että palvelut eivät ole henkilön yksilöllisten tarpeiden mukaisia. Esimerkiksi asumispalvelujen piirissä vaihtoehtojen puute asettuu lisäksi ristiriitaan YK:n vammaissopimuksen kanssa, jonka 19 artikla edellyttää, että vammaisen henkilön tulee voida valita asuinpaikkansa. Tämä valintaoikeus ei toteudu, jos tarjolla ei ole vaihtoehtoja.

Vammaisen henkilön ennakkollista oikeusturvaa vahvistavana voidaan näkemyksemme mukaan pitää sitä, että ehdotetun 5 §:n 2 momentin mukaan palveluita koskevan päätöksen olisi perustuttava asiakkaan palvelutarpeen arvioon ja asiakassuunnitelmaan kirjattuun yksilölliseen avun ja tuen tarpeeseen sekä palveluiden tuottamistapaan. Kannatamme ennakkollisen oikeusturvan vahvistamisen näkökulmasta myös sitä, että poikkeaminen asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun toteuttamistavasta olisi mahdollista vain perustellusta syystä, joka tulee kirjata päätökseen.

Pidämme kannatettavana ehdotusta, jonka mukaan 5 §:n 4 momenttiin lisättäisiin seuraava maininta: "[I]isäksi on otettava huomioon, että vammaisen henkilön perheenjäsenet ja muut hänelle läheiset henkilöt saavat välttämättömät vammaisen henkilön omaa palvelukokonaisuutta tukevat ja täydentävät palvelut." Esimerkiksi kehitysvammaisten ja vastaavaa tukea tarvitsevien lasten perheissä myös perheenjäsenet ovat usein tukevien ja täydentävien palvelujen tarpeessa.

Toteamme, että vaikka osallisuustyöryhmän ehdotukset voivat osaltaan vahvistaa vammaisten henkilöiden oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin, kyseiset ehdotukset eivät vastaa, eivätkä ne työryhmän tehtävänannon rajauksen vuoksi voikaan kokonaisvaltaisesti vastata niihin keskeisiin palveluiden laadun ja yksilöllisiin tarpeisiin vastaavuuden ongelmiin, jotka liittyvät vammaisten henkilöiden elämänmittaisten ja pitkäaikaisten palveluiden kilpailuttamiseen hankintalain mukaisesti. Kilpailutuksissa hinta määritellään usein arvioimatta vammaisten henkilöiden tarvitseman avun ja tuen määrää, jonka tulisi määrittää hinnan perusteena olevat tarvittavat henkilöstöresurssit. Esimerkiksi asumisen palvelujen kilpailuttaminen heikentää vammaisten henkilöiden oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin, joka vammaispalvelulailla pyritään turvaamaan.

On kuitenkin hyvä, että osallisuustyöryhmän ehdottamissa yksityiskohtaisissa perusteluissa nostetaan esiin muun muassa hankintalain 108 §, jonka mukaan sosiaali- ja terveyspalvelujen hankinnassa palvelun käyttäjien yksilöllisten ja pitkäaikaisten sekä toistuvien hoito- tai sosiaalipalvelujen turvaamiseksi hankintayksikön on otettava huomioon käyttäjien erityistarpeet ja kuuleminen siten kuin muualla laissa säädetään. Mainitun säännöksen mukaan pitkäkestoisia hoito- ja asiakassuhteita koskevan sosiaali- ja terveyspalvelun hankinnassa hankintayksikön on lisäksi

määritettävä sopimusten kesto ja muut ehdot siten, että sopimuksista ei muodostu kohtuuttomia tai epätarkoituksenmukaisia seurauksia palvelun käyttäjille. Lisäksi perusteluissa sivutaan nimenomaisesti eduskunnan talousvaliokunnan Ei myytävänä! -kansalaisaloitteeseen liittyvää mietintöä (TaVM/2018 vp), jossa valiokunta muistuttaa, että mahdollisia vammaispalveluiden järjestämistapoja ovat hankintalain mukaisen kilpailutuksen lisäksi se, että kunta tuottaa palvelut itse, tai se, että palvelut ostetaan ulkopuoliselta palveluntarjoajalta ja loppukäyttäjän annetaan valita palveluntuottajansa esimerkiksi asiakassetelin tai henkilökohtaisen budjetoinnin avulla. Tukiliitto katsoo, että tällaiset vammaispalvelulain perustelujen kirjaukset voisivat osaltaan vähentää vammaisten henkilöiden välttämättömien, elämänmittaisten palveluiden epätarkoituksenmukaista kilpailuttamista.

Vammaisten henkilöiden yksilöllisten palveluiden turvaamiseksi on muun muassa kehitysvammaisten ja vastaavaa tukea tarvitsevien ihmisten kannalta välttämätöntä, että sote-uudistuksessa ja sen toimeenpanossa turvataan riittävästi lakkautettavien erityishuoltopiirien nykyään tarjoamat vaativat ja usein moniammatilliset palvelut sekä säilytetään erityishuoltopiireissä oleva hyvä osaaminen (mm. kehitysvammalääketieteestä, psykososiaalisesta tuesta, neuropsykiatrisesta valmennuksesta ja kommunikation ohjauksesta) sekä kehitetään tätä osaamista eteenpäin. Tämä saattaa edellyttää joidenkin palvelujen valtakunnallista keskittämistä.

Samalla on varmistettava, että palvelu- ja konsultointipolut ovat toimivia ja että myös vaativat erityispalvelut ovat niitä tarvitsevien vammaisten asiakkaiden saavutettavissa yhdenvertaisesti kaikkialla Suomessa. Toimivat hoito- ja palveluketjut voidaan varmistaa vahvalla konsultaatiolla perustason ja erityispalvelujen välillä sekä jalkautuvilla palveluilla. Palveluiden yhteensovittaminen ei saa jäädä asiakkaan vastuulle.

Henkilökohtaisesta budjetoinnista tulee vammaisten henkilöiden yksilöllisten palvelujen turvaamiseksi kehittää Suomen malli, josta säädetään laissa. Tämän lisäksi Suomessa tulee laajemminkin kehittää ja edistää yhä monipuolisempia palveluiden järjestämis- ja toteuttamistapoja, jotka perustuvat vammaisten henkilöiden yksilöllisiin tarpeisiin ja heidän omiin valintoihinsa.

Korostamme vammaispalvelulain toimeenpanon huolellisen suunnittelun ja riittävän resursoinnin sekä valvonnan olennaista merkitystä, jotta vammaispalveluilla pystytään tosiasiaissa vahvistamaan vammaisten henkilöiden oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin.

1 § 1 momentin 3 kohta

- 4. Kannatatteko ehdotettua muotoilua, jonka mukaan lain tarkoituksena olisi tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista? Rauenneessa hallituksen esityksessä käytettiin termiä itsenäinen suoriutuminen itsenäisen elämän sijaan. (s. 14)**

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Kehitysvammaisten Palvelusäätiö kannattaa osallisuustyöryhmän ehdotusta, jonka mukaan vammaispalvelulain 1 §:n 3 kohdassa kyseisen lain mukaisten palvelujen järjestämisen lähtökohdaksi asetettaisiin se, että ne tukeva vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden

toteutumista. Itsenäisen elämän käsitettä pidämme parempana kuin käsite ”itsenäinen suoriutuminen”.

Työryhmän muotoilu vastaa aiempaa paremmin YK:n vammaissopimuksen 19 artiklan sanamuotoa ja sisältöä, jota kuvataan tarkemmin vammaisten henkilöiden komitean yleiskommentissa (CRPD/C/GC/5). 19 artiklan tarkoittama eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä on jokaisen vammaisen henkilön oikeus huolimatta henkilön tuen tarpeista tai kyvystä itsenäiseen toimintaan.

Yksityiskohtaisissa perusteluissa pitäisi vielä avata sitä, mitä itsenäinen elämä tarkoittaa vammaisen lapsen kannalta. Perustelut voitaisiin näiltä osin rakentaa muun muassa edellä mainitun yleiskommentin pohjalle, jossa todetaan, että lapsille itsenäistä elämistä ja osallisuutta koskevan oikeuden ydin on oikeus kasvaa perheessä (CRPD/C/GC/5, kohta 37). Lapsen ja nuoren itsenäisen elämän mahdollistaminen siten, että lapsella on oikeus kasvaa perheessä, ja asteittain tapahtuvan itsenäistymisen tukeminen edellyttävät yksilöllisiä osallisuutta tukevia palveluita, kuten henkilökohtaista apua.

1 § 1 momentin 4 kohta

5. Kannatatteko vammaisen henkilön edun lisäämistä palvelujen turvaamista koskevaan kohtaan? (s. 14)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

1 §:n perustelut

6. Kannatatteko 1 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 19-27)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

3 §:n 3 momentti

7. Kannatatteko lisäsehdotusta, jonka mukaan vammaisella henkilöllä olisi oikeus käyttää hänelle soveltuvaa kommunikointikeinoa hänen osallisuutensa ja osallistumisensa tukemiseksi? (s. 15)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

On tärkeää, että laissa nimenomaisesti turvataan vammaisen henkilön oikeus käyttää hänelle soveltuvaa kommunikointikeinoja hänen osallisuutensa ja osallistumisensa tukemiseksi. Oikeus soveltuvan kommunikointikeinon käyttöön on osallisuuden ja osallistumisen ehdoton edellytys vammaisten henkilöiden palveluita koskeissa asiakasprosesseissa.

Oikeus käyttää soveltuvaa kommunikointikeinoja osallisuuden ja osallistumisen on erityisen tärkeä esimerkiksi lapsille ja nuorille, jotta he voivat osallistua omien asioidensa käsittelyyn ja itsenäistyä kehitysvaiheeseensa kuuluvalla tavalla. On hyvä, että vammaisten lasten ja nuorten tarpeet huomioidaan näiltä osin myös ehdotetuissa perusteluissa

8. Kannatatteko lisäsehdotusta, jonka mukaan vammaista henkilöä olisi tarvittaessa tuettava tiedon saannissa sekä oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa? (s. 15)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Kyseinen lisäsehdotus toteuttaa YK:n vammaissopimuksen 12 artiklaan kuuluvaa vammaisen henkilön oikeutta tuettuun päätöksentekoon ja on omiaan vahvistamaan eritoten kehitysvammaisten ja vastaavaa tukea tarvitsevien ihmisten osallisuutta heidän palveluitaan koskevista asiakasprosesseista

3 §:n perustelut

9. Kannatatteko 3 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.27-32)

-

Vapaamuotoiset perustelut

Vammaisen henkilön osallistumista ja osallisuutta on tuettava hänen etunsa, toimintakykynsä, ikänsä ja elämäntilanteensa edellyttämällä tavalla.

On hyvä, että perusteluissa käytetään termiä kehitysvaihe.

4 § Palvelutarpeen arviointi ja asiakassuunnitelma

10. Työryhmä ei ehdottanut palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa koskevaan pykälään muutosta. Oletteko samaa mieltä siitä, että muutosta ei tarvita (s. 15)

Ei kantaa

Vapaamuotoiset perustelut

4 §:n perustelut

11. Kannatatteko 4 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 32-35).

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelu

Vammaisten lasten ja nuorten huomiointi perustelujen tasolla on onnistunut. Perusteluissa kiinnitetään osuvasti huomioita myös tuetun päätöksenteon merkitykseen vammaisten henkilöiden kannalta

5 § 1 momentti

12. Kannatatteko ehdotusta siitä, että vammaisen henkilön palveluja koskevat päätökset olisi tehtävä toistaiseksi voimassa oleviksi tietyin edellytyksin? (s. 16)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Päätösten pysyvyydellä on suuri merkitys.

13. Ovatko määräaikaisen päätöksen edellytykset, joiksi ehdotetaan henkilön omaa etua, yksilöllistä tilannetta tai palvelun luonnetta, määritelty tarkoituksenmukaisesti? (s. 16)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Perusteluja voisi näiltä osin vahventaa niin, että vammaisen henkilön etua arvioitaessa otetaan huomioon myös vammaisen henkilön perus- ja ihmisoikeudet, jotka edellyttävät esimerkiksi vammaisen henkilön oman tahdon ja mieltymysten huomioimista sekä itsemääräämisoikeuden kunnioittamista.

5 § 2 momentti

14. Kannatatteko ehdotusta siitä, että asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun toteuttamistavasta voitaisiin poiketa vain perustellusta syystä, joka olisi kirjattava päätökseen? (s.16)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Ehdotus on omiaan vahvistamaan vammaisten henkilöiden ennakkollista oikeusturvaa vammaispalveluiden kontekstissa.

Pidämme erittäin kannatettavana työryhmän asiakassuunnitelman keskeisyyttä korostavaa lisäysehdotusta, jossa SHL asiakassuunnitelmaa koskevaa 39 pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että asiakassuunnitelma sisältäisi asiakkaan ja tarvittaessa asiakkaan läheisen ehdotuksen palveluiden toteuttamistavasta, jolla voidaan parhaiten vastata asiakkaan tarpeisiin.

Ongelmallista kuitenkin on, että vaikka pykälän perusteluihin työryhmän tekemissä lisäyksessä korostetaan hankintalain 108 §:ään kirjattua veloitetta sisältölainsäädännön ja asiakkaiden tarpeiden huomioon ottamisesta, ei asiakkailla tosiasiallisesti ole osallisuutta eikä oikeussuojakeinoja julkisina hankintoina tehtävissä hankintaprosesseissa. Oikeuskäytäntö on osoittanut, että palvelujen kilpailutuksissa vammaisten asiakkaiden palvelujen laadun heikkenemistä koskevat valitukset tulevat Markkinaoikeudessa yksi toisensa jälkeen hyläytyiksi sillä perusteella, että hankintalain (145§ ja 146 §) mukaan hankintaprosesseissa asianosaisia ovat vain palvelun järjestäjä ja palvelun tuottaja. Näin siitä huolimatta, että hankintapäätöksillä saattaa olla merkittävä vaikutus siihen saako asiakas jatkossa asiakassuunnitelmaan kirjattua palvelua tai täyttääkö palvelu sille asetetut vaatimukset esim. henkilökunnan osaamisen, asumispalvelun laadun, kommunikaation saatavilla olevan tuen jne. osalta. Käsitteemme on, että tämä menettely rikkoo hallinnon lainalaisuuden sekä hyvän hallinnon periaatteita, jotka Suomen perustuslaissa on määrätty kansalaisten suojaksi. Tämän suojan kuuluisi koskea myös vammaisia kansalaisia. Osallisuustyöryhmän toimeksiannon puitteissa ei tätä ongelmaa valitettavasti ollut mahdollista käsitellä perusteellisemmin. Asiaan on kiinnitettävä huomiota ja siihen on pyrittävä löytämään ratkaisuja vammaislainsäädännön jatkovalmistelussa.

Ehdotamme 5 §:n 2 momentin perusteluihin mainintaa siitä, että hankintalain mukainen kilpailuttaminen ei yleensä ole sopiva ja asiakkaiden edun mukainen järjestämistapa näille korostetusti yksilöllisiin tarpeisiin perustuville palveluille. Tällainen perustelujen kirjaus voisi osaltaan edistää eduskunnan tunnustamiin vammaispalveluiden kilpailuttamisen ongelmiin puuttumista.

5 § 3 ja 4 momentit

15. Kannatatteko vammaisen henkilön perheen ja läheisten tukemista koskevia ehdotuksia? (s. 16)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

Säännöksen ehdotetuissa perusteluissa voitaisiin nykyistä konkreettisemmin kuvata, mitä esimerkiksi vanhempien tai sisarusten avun tai tuen tarpeen ”huomioiminen” viranhaltijalta tai työntekijältä edellyttää.

Ehdotamme 5 §:n 3 momentin perusteluihin sosiaalihuoltolain 46 §:ää koskevan viittauksen perään seuraavaa tarkennusta: ”Esimerkiksi niille asiakkaille, joille on aiemmin tehty kehitysvammalain perusteella useamman kuin yhden palvelun sisältävä erityishuolto-ohjelma, tulisi tehdä sosiaalihuoltolain 46 §:n mukainen kokoava päätös, jos se on asiakkaan edun mukaista, samoin kuin muille erityistä tukea tarvitseville vammaisille asiakkaille, joiden hoidon ja huolenpidon turvaava palvelukokonaisuus koostuu useammasta eri palvelusta.”

Tällaiset kokoomapäätökset ovat toimineet esimerkiksi erityishuollossa hyödyllisinä instrumentteina henkilön palvelukokonaisuuden määrittämisessä, eikä näistä päätöksistä ole syntynyt esimerkiksi muutoksenhakuun liittyviä ongelmia.

16. Kannatatteko 5 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.35-44)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

5 §:n perusteluissa todetaan (s. 24), että sosiaalihuoltolain 5 §:n mukaan lapsen etua arvioitaessa on lisäksi kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että toimenpidevaihtoehdot parhaalla mahdollisella tavalla turvaavat lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin, mahdollisuuden saada ymmärtämystä sekä iän ja kehitysvaiheen mukaisen huolenpidon, turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden sekä itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen. Perusteluissa tulisi tämän lisäksi mainita, että ihmisoikeussopimusten perusteella lapsen edun toteutumiseksi olisi valittava se ratkaisu, joka asiaa laajasti arvioiden toteuttaa parhaiten vammaiselle lapselle turvattuja oikeuksia.

36 § Palvelutarpeen arviointi

17. Kannatatteko palvelutarpeen arviointia koskevaan pykälään tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 17)

-

Vapaamuotoiset perustelut

On tärkeää, että 36 §:n 3 momentissa korostettaisiin ehdotetulla tavalla sitä, että arviointi tehdään yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä sekä muiden toimijoiden kanssa. Tällainen sanamuoto vahventaa vammaisen henkilön asemaa aktiivisena oikeussubjektina eikä palveluiden kohteena.

Henkilön elämäntilanteen kokonaisvaltaista huomioimista ja osallisuuden varmistamista koskevat lisäykset ovat tarpeellisia lisäyksiä sosiaalihuoltolain 36 §:ään.

18. Kannatatteko 36 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.44-45)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

39 § 1 momentti

19. Kannatatteko ehdotettua lisäystä, jonka mukaan asiakassuunnitelma olisi laadittava yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa omaisen, läheisen tai muun asiakkaan edustajan kanssa? (s. 18)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

39 § 2 momentti

20. Kannatatteko ehdotettua lisäystä siitä, että asiakassuunnitelma sisältäisi asiakkaan ja tarvittaessa asiakkaan läheisen ehdotuksen palveluiden tuottamistavasta, jolla voidaan parhaiten vastata asiakkaan tarpeisiin? (s.18)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

21. Kannatatteko ehdotusta, että pykälään lisättäisiin arvio asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista sekä toimintakyvystä? (s.18)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

22. Kannatatteko ehdotettuja lisäyksiä asiakkaan läheisen näkemyksen huomioon ottamisesta asiakassuunnitelmaa laadittaessa? (s. 18)

Kyllä

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

-

39 §:n perustelut

23. Kannatatteko 39 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 45-46)

Kyllä

Vapaamuotoiset perustelut

-

Rantamäki Petra
Kehitysvammaisten Palvelusäätiö